

immaterialem, quæ vox satis metaphoram declarat. Et similiter per animam Angeli ipsam Angeli vitam et mentem significavit. Idem dicendum est de Athanasio, nam ex definitione Angeli ibi citata potius contrarium colligitur. Quod autem dicit, Angelum circumscribi loco, non intelligit de modo corporeo, sed per limitationem naturæ, quia immensi non sunt, ut infra dicemus. De Augustino vero negare non possumus sæpe in eam partem cum Platonis inclinasse, ut etiam D. Thomas fateatur. Aliquando vero et non raro sub dubitatione loquitur, et rem indecisam relinquit. Cum vero in Retractationibus negaverit, Angelum esse, vel habere animam, satis indicat esse substantiam simplicem, quam non potuit ponere omnino corpoream, cum animam nostram fateatur et defendat esse incorpoream, et ita ex principiis Augustini vera sententia colligitur. Ac denique, lib. 15, de Civit., c. 23, cum dicit, Angelos natura sua spiritus esse, generatim loquendo, eos censet esse incorporeos, licet postea definire non audeat, an aliqui saltem ex malis corpora habeant aerea.

29. *Ad Bernardum in numero secundo.* — Unde mirum etiam non est, quod Bernardus, in hac quæstione dubius fuerit, vel quod in eam partem magis inclinaverit formidando et opinando. Neque enim serm. 6, in Cantic., firmius adhæret illi sententiæ, quæ Angelis tribuit corpora, quando ita loquitur: *Ut præcedenti sequens sermo cohæreat, tenetis datum superius solum summum et incircumscriptum spiritum ad omne, quod facere, vel fieri vult, corporis instrumento, sive obsequio non egere.* Loquitur enim de corpore organo, vel instrumento abstracte, sive conjuncto substantialiter, sive tantum accidentaliter, ut motore mobili, sive cælum dici solet instrumentum intelligentiæ moventis illud et corpus assumptum ab Angelo est organum illi necessarium ad aliquas operationes. Et ab hac necessitate utendi corpore ut instrumento, uno, vel alio modo, ait Bernardus, solum Deum esse liberum propter omnipotentiam et immensitatem suam. Et in eodem sensu subdit: *Demus ergo securi veram soli Deo sicut immortalitatem, ita et incorporeitatem, quod solus spirituum corpoream naturam eo usque transcendat, ut quocumque corpore in quocumque opere non indigeat.* Unde potius hinc posset exponi, cum dicit, Angelos esse corporeos, intellexisse maxime de corporeitate illi incorporeitati Dei opposita, quæ illimitationem quamdam includit et omnem indigentiam corporis excludit. Et

(ut hoc obiter notem) esto verum sit et facile possit defendi, non indigere Deum corpore ad agendum, nihilominus verissimum est, indiguisse corpore assumpto ad patiendum, mendum, etc., sed de hoc alias. De aliis auctoribus illius sententiæ nihil dicere necesse est.

30. *Ad locum Genesis in numero quarto.* — De loco vero Genesis 6, quo maxime nititur fundamentum illius sententiæ, pauca dicam, quia res est vulgarissima. Primum est, verba non cogere, ut intelligamus, ibi esse sermonem de spiritibus angelicis. Cum enim dicit Scriptura: *Cum vidissent filii Dei filias hominum*, non est, cur per *filios Dei* Angelos intelligamus. Quin potius Chrysostomus, ibi homil. 22, ex eodem verbo colligit, non intelligi Angelos, quia in Veteri Testamento Angeli nunquam vocati sunt filii Dei. Quod fortasse (ut Pamelus, in 1 paradoxo Tertulliani, notat) secundum translationem Septuaginta posset sustineri. Nam alioqui nihil obstat, Angelos sanctos vocari filios Dei, quia licet non sint filii naturales, quomodo Paulus, ad Heb. 1, dixit: *Cui enim aliquando Angelorum dixit: Filius meus es tu?* utique naturalis: nihilominus proprie et vere sunt filii adoptivi Dei non minus, quam homines. Unde cæteri Sancti docent, ita sæpe vocari etiam in Veteri Testamento. Esto tamen hoc ita sit, cum nomen filiorum Dei communius sit et de hominibus etiam dicatur, non est, cur in illo loco Genesis Angelos potius, quam homines justos, vel ex justis procreatos significet. Deinde ex re ipsa certum est, illos, qui peccarunt cum mulieribus, non potuisse esse sanctos Angelos, qui jam eo tempore beati erant, ac subinde impeccabiles. Neque etiam dici potest fuisse Angelos malos, quia vel illi antea erant boni et illo peccato facti sunt mali, et hoc dici non potest, quia quando Adam peccavit, jam ceciderant Angeli, qui facti sunt mali. Vel illi Angeli, qui ad feminas accesserunt, jam erant mali et dæmones, et sic nunquam Scriptura illos vocaret filios Dei.

31. *Communior prædicti loci expositio.* — Quapropter communiter Patres intelligunt, in illo loco filios Dei appellari homines descendentes ex Seth per Enos, qui cepit invocare nomen Domini. Nam illa familia esse Deo familiaris et specialiter Deum colere censebatur, et ideo geniti ex illa filii Dei vocabantur. E contrario vero quia Cain a Deo recesserat, femina ab illo descendentes filia hominum appellantur. Quæ familiæ sicut moribus diversæ erant, ita etiam prius matrimonii non junge-

bantur, postea vero per concupiscentiam conjunctæ fuere et inde geniti fuerunt, qui *gigantes* appellantur. Ita exponit Athanasius, in quæst. 19 et 98, ad Antioch., et optime Cyrillus, lib. 9, contr. Julian., circa principium, et lib. 3, in Genes., et Augustinus 15, de Civit., cap. 23. Et plane nihil aliud sensit Ambrosius, lib. de Noe et Arca, cap. 4, nam licet prius dicat, gigantes illos ex Angelis, et mulieribus fuisse generatos, postea declarat, Scripturam plerumque vocare filios Dei Angelos, quia ex nullo homine generantur, utique quatenus filii Dei sunt. Unde addit: *Itaque viros fideles filios suos dicere non est aspernatus Deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ filii Dei vocantur, ita quorum carnalia sunt opera, hos filios dicimus carnis.* Ac denique multi ex his, qui putant, Angelos esse corporeos, hanc expositionem sequuntur, ut Cassianus, collat. 8, cap. 21. Cæsarius supra et alii. Neque obstat huic interpretationi, etiamsi ibi legatur *Angeli Dei*, ut habet antiqua editio Septuaginta, quia etiam homines sancti solent Angeli Dei in Scriptura vocari.

32. Præterea etiam possent in illo loco nomine filiorum Dei intelligi viri potentes et robusti, ac fortes: nam *filii Eloim*, quod ibi habetur, totum hoc significat, ut supra notat Cyrillus, et late prosequitur Pineda Job 1, circa id: *Cum venissent filii Dei* et videtur apta significatio pro dicto loco Genesis. Nam inde fieri potuit, ut homines potentes viribus et corporis fortitudine accedendo magno ardore, et affectu ad feminas propter earum pulchritudinem, gigantes gignerent, id est, viros robustos et proceros. De quibus plura videri possunt in Cyrillo, Theodoro et Augustino supra, et alia congerunt Fervardinus, in scholiis ad Iren., lib. 12, cap. 53, num. 2, et lib. 4, cap. 70, num. 4, et Pereira. Denique licet daremus, angelos malos fuisse, quorum opera illi homines essent geniti, non potuissent id facere per corpora ipsis connaturalia, ut late probat Pereira, tom. 2, in Genes., lib. 8, disp. 2. Sed ad summum possent id facere in corporibus assumptis, ut Augustinus, dicto lib. 15, cap. 23, tradit et infra suo loco tractabimus. Et ita etiam ex tali effectu non posset colligi, dæmones esse corporeos. Ad cætera vero argumenta jam satis responsum est.

CAPUT VII.

UTRUM IN ANGELIS SIT ALIQUA SUBSTANTIALIS COMPOSITIO.

1. *Certum est Angelos non componi ex partibus integralibus.* — *Neque ex materia corporea.* — *Nonnulli compositionem ex alia materia Angelis tribuunt.* — Ex hactenus dictis optime concluditur, in Angelis non esse compositionem ex partibus integralibus, quia hæc non invenitur, nec a nobis sine quantitate, cum connaturali extensione, ac mole intelligi potest: cum ergo ostensum sit, Angelum nec habere molem corpoream a quantitate provenientem, nec naturalem capacitatem ad illam, aperte concluditur, non habere ex partibus integrantibus compositionem. Unde etiam relinquitur non habere compositionem substantialem ex hac materia, ex qua substantiæ corporeæ componuntur, quia si hanc materiam haberent, etiam quantitatem naturaliter postularent, quia quantitas proprietas est tali materiæ connaturalis, ut latius ostendi, disp. 13, Metaphysicæ, sect. 14, num. 3 et 4. Nihilominus tamen D. Thomas, 1 part., q. 50, art. 2, post definitam priorem quæstionem de incorporeitate angelicæ substantiæ, quærendum putavit, utrum Angeli compositi sint ex materia, et forma. Vel quia excogitari potest aliud genus materiæ spiritualis, et incapacis extensionis quantitativæ, sed solum per modum cujusdam spiritualis potentiæ, indigentis substantiali actu spirituali ad existendum: vel certe quia non defuerunt, qui compositionem ex materia, et forma Angelis tribuerint, etiam a quantitate abstrahendo. Avicembron enim, lib. Fontis vitæ, ut idem D. Thomas, dicto art. 2, et opusc. 15, cap. 5, refert, posuit in Angelis compositionem ex materia. Qualem vero materiam illam esse censuerit, non satis declarat. Nam in priori loco illi tribuit, quod dixerit, eandem esse materiam universalem corporalium, et spiritualium rerum. In altero vero ait, tribuisse Angelis materiam non susceptivam quantitatis, ac proinde alterius ordinis. In quo sensu aliqui scholastici opinionem illam secuti videntur. Refertque D. Thomas, in dicto opusculo, plures illius auctoris rationes, quas omitto, quia frivole sunt. Solum attingam eas, quæ occasionem præbent aliam compositionem explicandi. Una ergo ratio est, quia necesse est, substantiam angelicam non esse omnino simplicem etiam in

substantia sua, ut in hoc a creatore distingatur, ergo est substantialiter composita, ergo ex actu, et potentia substantiali: omnis autem potentia substantialis est materia, ergo. Alia esse potest quia Angeli sunt compositi ex genere, et differentia, quia cum sint finiti, et cum aliis substantiis in communi ratione substantiæ conveniant, sub genere aliquo sunt, et per differentiam terminari, ac definiri debent, sed compositio ex genere, et differentia fundatur in compositione ex materia, et forma, ergo hanc in Angelis supponi necesse est.

2. *Vera sententia.* — *Angeli non componuntur ex materia spirituali.* — *Probatur primo.* — Dicendum vero est, naturam angelicam non esse compositam ex materia spirituali, quæ sit vera substantialis potentia a substantiali forma realiter distincta, illaque ad existendum indigens. Hæc est sententia D. Thomæ, citatis locis, et aliorum theologorum, quos in dicto loco Metaphysicæ, num. 5, retuli ubi eam late probavi, et ideo breviter nunc ostenditur. Primo quia Patres, qui Angelos incorporeos esse docent, eosdem vocant immateriales, seu materiæ expertes, ut ex allegatis in capite præcedenti constat. Et licet quis posset tergiversari dicendo, illos loqui de hac materia corporalium rerum, inde etiam colligimus, ipsos intellexisse, nullam aliam rerum materiam creasse Deum. Secundo id etiam optime ostenditur ex naturali conditione animæ rationalis, nam in se simplex entitas substantialis est, et ita separata a corpore non est composita ex materia, et forma, alias eadem compositionem haberet in corpore, quia non migrat de materia in materiam, ut in esse conservetur, alias non esset de se immortalis, et melius, modoque magis suæ naturæ accommodato a corpore in corpus migraret. Neque etiam dici potest, quod in corpore constet materia, et forma, alioqui esset inepta ad informandum corpus, quia vel informaret simul ac immediate duas materias, unam spirituales, et alteram materialem, quod est frivolum, et monstruosum, prorsusque irrationabile. Vel simul cum sua spirituali materia, et quasi mediante illa informaret corpus, quod etiam repugnat: tum qui contra rationem materiæ est informare, cum omnis materia in suo ordine sit primum subjectum: tum etiam quia jam anima sic composita ex sua materia spirituali, et forma, esset substantia completa, et consequenter non posset esse substantialis forma corporis, neque unum per se cum illo componere.

3. *Probatur secundo.* — Est ergo anima rationalis sive conjuncta, sive separata simplex substantialis entitas carens compositione partium essentialium, materiæ scilicet, et formæ etiam spiritualium. Ergo multo magis tota angelicæ natura est simplex in sua essentia, ea nimirum simplicitate, quæ illam compositionem excludat. Probatur consequentia, primo quia nobilior est essentia angelica, quam anima rationalis tam in specie, quam in modo entitatis suæ, et perfectius est habere totam suam perfectionem substantialem per entitatem simplicem, quam per talem compositionem. Secundo quia in Angelo aliquid est per modum formæ intellectualis, et illud præcise spectatum est perfectius, quam anima rationalis, ergo potest subsistere, et permanere sine actuali unione ad aliquam materiam, et hunc modum existendi habet connaturalem sine indigentia alicujus materiæ, imo etiam sine capacitate informandi illam. Antecedens supra probatum est. Prima vero consequentia probatur, quia forma angelicæ perfectior, magisque spiritualis, et intellectualis est, quam humana, sed hæc ex eo quod intellectualis, et spiritualis est, manere potest in suo esse subsistens ab omni corpore, et materia, seu subjecto separata, ergo multo magis forma angelicæ potest ex se ita existere, nec postulat ita esse alicui materiæ, vel subjecto affixam, ut ab illo separata permanere non possit. Jam vero probatur altera consequentia, tum quia si forma non indiget subjecto, ut ab ipso in esse sustentetur, neque ut illo ad suas operationes utatur, non est, cur sit actus ejus, vel ad illud dicat naturalem aptitudinem: tum etiam, quia si forma angelicæ est apta per se subsistere, et consequenter etiam operari sine ullo subjecto, cur perpetuo, et inseparabiliter illi uniretur sine alio ejus usu vel utilitate? Quam rationem cum aliis latius in dicto loco Metaphysicæ prosecutus sum. Quapropter de hac compositione ex partibus essentialibus, materia scilicet, et forma, certissimum est in Angelis non inveniri.

4. *Notationes aliquot pro solutione prima argumenti in numero primo.* — Primum vero fundamentum contrariæ sententiæ postulat, utrum aliqua substantialis compositio in Angelis inveniat. In quo dubio distinguere oportet de compositione reali, in qua compositio realiter, vel saltem ex natura rei distinguantur, vel de compositione rationis, qualis est ex genere, et differentia, quæ ratione

tantum distinguuntur. Item vel loqui possumus de natura angelicæ quasi abstracte concepta, vel de Angelo in concreto, in quo suppositum includitur. Denique natura etiam angelicæ abstracte concepta spectari potest, vel præcise secundum esse essentiæ, vel prout est ens actuale, seu actu existens.

5. *Satisfit jam argumento per tria pronuntiala.* — *Primum.* — Primo igitur loquendo præcise de natura angelicæ in sua essentia spectata dicendum est, nullam realem compositionem in suo conceptu includere, quia ut sic nondum concipitur ut composita ex esse, et essentia, quia nondum concipitur actu existens. Nec etiam concipitur ut composita ex natura, et personalitate, quia concipitur abstracte, et tanquam forma integra suppositi, et compositio ex partibus jam exclusæ est: nullum autem aliud genus compositionis realis in aliqua natura considerari potest, ergo in essentia, seu natura angelicæ nulla talis invenitur. Neque inde sequitur esse omnino simplicem, seu purum actum, quia ut sic spectata est potentiale quid, et apta ingredi compositionem aliquam per modum formæ, et integre naturæ, quod satis est, ut nec purus actus sit, neque habeat simplicitatem ad perfectionem simpliciter pertinentem, seu in ea fundatam, qualis sola divina simplicitas invenitur.

6. *Secundum pronuntiatum.* — Secundo, si natura angelicæ consideretur in statu essentiæ habentis actualem entitatem, sic aliquam compositionem habet, scilicet esse et essentia: hæc enim compositio in omnibus rebus creatis actu existentibus invenitur et in substantiis substantialis censenda est, quia in re substantiali tam essentia, quam esse substantiale est, et unum per se in genere substantiæ componunt. An vero illa compositio ex esse, et essentia realis sit, tanquam ex rebus realiter distinctis, vel tanquam ex re, et modo ex natura rei diversis, vel solum sit rationis secundum diversos respectus, aut mentis considerationes, eadem omnino quæstionem habet in Angelis, quæ in quolibet ente creato, et ideo non sunt hic repetenda, quæ de illo puncto in disput. 31 Metaphysicæ, latissime diximus, præsertim in sect. 13.

7. *Tertium pronuntiatum.* — Tertio, si loquamur de Angelo, qui est intellectualis persona, dicendum est, esse quid compositum ex natura substantiali et ejus termino, qui suppositivitas, vel personalitas dicitur, estque positivus modus naturæ ab illa ex natura rei distinctus, ac proinde realem aliquam compositionem in

illo faciens. Quæ compositio substantialis est, nam ex illa unum per se in genere substantiæ resultat, imo ad complementum substantiæ creatæ pertinet: Hæc autem omnia proportionem servata omnibus personis, et suppositis creatis communia sunt, neque in Angelis habent aliam specialem rationem, nisi quod in eis, sicut etiam in anima rationali subsistentia simplicior est, quia est modus spiritualis, ac proinde omnino indivisibilis: distinctionem autem ab angelicæ natura ex natura rei habet, sicut in reliquis suppositis creatis invenitur. Quæ res, in disp. 34 Metaphysicæ, sect. 2, usque ad 5, late tractatæ sunt, et ideo nihil hic addere necesse est. Et hæc ad solutionem primi argumenti sufficiunt.

8. *Pro secundo argumento in eodem numero excluditur ulterius ab Angelis compositio Metaphysicæ.* — Petitur autem in secundo argumento, an sit in Angelis compositio rationis ex genere, et differentia, et unde in eis sumi possint, si materiali compositione reali omnino carent. Sed hæc res metaphysicæ et generatim est a nobis sufficienter tractata in disp. 6 Metaphysicæ, sect. 11, et speciatim de Angelis in disp. 35, sect. 3, a num. 34, quibus nihil addere necesse est, sed ea breviter recapitulando dicimus, hanc compositionem ex genere, et differentia in Angelis admittendam esse, sicut ab omnibus theologis admittitur, uno excepto Durando, in 2, d. 3, quæst. 1, qui, iudicio meo, contradictoria docet. Ait enim Angelum esse in genere, vel sub genere, quod verissimum est, quia Angeli univoce conveniunt, vel inter se in ratione spiritus creati, vel cum cæteris substantiis in aliquo limitato gradu entis a quo communis ratio generis abstrahi potest. Addit vero nihilominus Durandus, Angelos ex genere et differentia non componi. Hoc autem cum priori repugnantiam involvit. Quia Angelus non est pars substantiæ, vel aliqua substantia incompleta, sed perfecta et integra, unde si in aliquo, vel sub aliquo genere est, maxime quidem in genere substantiæ, ergo substantia est genus ad Angelum, et ad res alias, ergo necesse est, ut Angelus per aliquid differat ab aliis rebus sub illo genere contentis, ergo necesse est, ut ex illo genere, in quo convenit et ex illo prædicato, in quo differt, secundum rationem componatur: hæc autem est compositio ex genere et differentia, ergo supposito illo principio, non potest hæc compositio in Angelis negari. Idemque argumentum fieri potest de Angelis inter se, addita essentiali diversitate, quæ in eis reperiri potest,

ut infra dicemus. Non est ergo dubium, quin Angeli sint ex genere, et differentia compositi, neque hæc compositio eorum simplicitati repugnat, quia est tantum compositio rationis, neque est necesse fundari in reali compositione ex materia et forma, sed in convenientia, seu similitudine univoca completa, vel incompleta, ratione quarum conceptus genericus, et specificus a diversis rebus abstrahi possunt, ut in citatis locis Metaphysicæ latius explicuimus, ubi etiam diximus principium illud, genus sumitur a materia, differentia a forma, intellectum de propria materia et forma physica, nec necessarium, nec verum esse, et ideo, ut aliquo modo subsistat secundum quamdam proportionem, tantum intelligendum esse, quia genus est potentiale quid, sicut materia et differentia est actus formæ secundum modum suum proportionatus; neque in his quæ a theologia aliena sunt, amplius immorari necesse est.

9. *Non tamen excluditur ab Angelis compositio ex substantia et accidentibus.*—Ultimo potest hic inquiri, utrum in Angelis compositio ex substantia, et accidentibus inveniatur. Non enim defuerunt philosophi, qui ab Angelis omnia accidentia removerint, ut commentarium in 12, Metaphysicæ, comment. 25, et simpliciter, in prædict., cap. de Qualitate. Imo etiam Maximinus, super Dionysio, de cœlesti Hierarch, absolute dixit, omne accidens ab Angelis repellendum esse, neque loquitur de solis accidentibus materialibus, ut aliquando D. Thomas eum pie interpretatur de intellectualibus accidentibus. Certum nihilominus est dari in Angelis compositionem ex substantia et accidenti. Ita docent omnes theologi, maxime D. Thomas, 1 part., quæst. 54, art. 1, et seq., et 1, 2, quæst. 50, art. 6, ubi prædictam philosophorum doctrinam refert, et refutat. Quia Angeli non sunt puri actus, sed quoad multas perfectiones sunt tantum in potentia: et ideo per actus accidentales perfici possunt. Item substantia eorum est finita, et limitata perfectionis, et ideo non potest per seipsam participare omnem Dei perfectionem, ac subinde accidentibus perfici potest. Denique ex eadem radice limitationis suæ mutabiles sunt, mutatio autem sine aliqua compositione intelligi non potest. Et hoc ex dicendis de proprietatibus Angelorum evidentius constabit.

CAPUT VIII.

UTRUM ANGELI IN ESSENTIA ET OMNIBUS ATTRIBUTIS QUASI ESSENTIALIBUS FINITÆ PERFECTIO-
NIS SINT?

1. *De variis attributis per quæ Angelorum naturam investigatur.*—Cum naturam angelicam non possimus in hac vita prout in se est, seu proprio conceptu cognoscere, ut in dicta disputatione 35 Metaphysicæ, sect. 2, probavi, ideo necessarium nobis est per attributa quædam negativa, vel comparativa, vel ad Deum, vel ad alias creaturas Angelorum essentiam, prout possumus, declarare. Ideoque in hoc capite de his attributis, quæ omnibus Angelis communia sunt, dicemus, postea vero ad eorum naturas in specie declarandas, prout poterimus, descendemus. Erit autem utile præ oculis habere attributa negativa, quæ in præcedenti tomo de Deo explicuimus: nam vel ad instar eorum, vel per illorum remotionem, seu per opposita saltem confuse concepta declarandum a nobis est, qualis et quantæ perfectionis angelica natura sit. Omittimus autem illa attributa, quæ omnibus entibus transcendentia sunt, ut sunt veritas, bonitas, unitas, quæ in Deo explicuimus per singularem excellentiam ejus. In Angelis vero ex communi ratione entis creati conveniunt, sub qua ratione in Metaphysica a disput. 3, usque ad 11, a nobis tractata sunt: modus autem peculiaris, quo in Angelis inveniuntur, ex declaratione aliarum proprietatum constabit. Et quia de simplicitate, vel compositione angelicæ naturæ jam diximus, de reliquis breviter dicemus. Inter hæc autem prædicata quædam diminuunt, alia perfectionem augent, utraque vero ad veram essentiam Angeli declarandam necessaria sunt.

2. *Prima conclusio affirmans.*—*Quo sensu conclusio hæc de fide sit.*—*Probatur ratione.*—Primo ergo dicimus, Angelos in essentia finitæ ac limitatæ perfectionis esse. Hæc assertio unum per se notum supponit, et aliud de fide certum adjungit. Supponit enim esse in Angelis aliquam perfectionem essentialem, quod per se notum est ea ratione, qua per se notum est, omne ens aliquam bonitatem habere: nam bonitas transcendentalis et perfectio rei idem sunt, ut in Metaphysica ostensum est. Addimus ergo perfectionem Angeli esse limitatam, ac subinde quatenus finitum et infinitum dicuntur de quantitate perfectionis, sic angelicam naturam finitam esse, non infinitam sim-

pliciter. Et sic est assertio de fide. Quia Scriptura soli Deo tribuit singularem excellentiam infinitæ perfectionis. Nam, Psalm. 144, incipit David singulariter laudare, dicens: *Exaltabo te, Deus meus, Rex, etc.*, utique prædicando, quæ tibi sunt propria. Et inter alia subdit: *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.* Talis ergo magnitudo est propria Dei, et ideo subjungit: *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua.* Unde Paulus ad Rom. 11, Dei excellentiam per hoc declarat, quod *ex ipso et per ipsum, et in eo sunt omnia.* Est ergo singulare et proprium Dei in se omnia continere, sed hoc est necessarium ad infinitam perfectionem simpliciter, ergo hæc infinitas est propria Dei, ac proinde in Angelis non invenitur. Denique satis expresse id docet Paulus, ad Hebr. 1, in ea comparatione quam inter Filium Dei naturalem et Angelos facit, dicens: *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Unde plane ostendit Angelos non esse æquales Patri, sicut est Filius, ac subinde nec ipsi Filio, vel Spiritui sancto, aut Deo æquales esse. Et si essent infiniti in essentiali perfectione, essent Deo æquales, ergo de fide certum est talem infinitatem non habere. Unde etiam in Psalm. 34, scriptum est: *Domine, quis similis tibi?* Et inter Angelos illi sancti perseverarunt, qui vocem illam secuti sunt, *quis sicut Deus?* Denique veritas hæc tam nota est in Ecclesia, tanquam a sanctis Patribus repetita, ut supervacaneum sit, auctoritate amplius illam confirmare. Ratio etiam est evidens, quia Angeli sunt creaturæ, ut supponimus, quia non habent esse a se: nam ens habens esse a se unum tantum est, ut in præcedenti tomo et in Metaphysica late ostensum est, habent ergo Angeli esse receptum ab alio, ac proinde dependens et ex nihilo factum, ergo limitatum et finitum. Quid vero in hoc senserit Aristoteles, dixi in disput. 35 Metaphysicæ, sect. 3, num. 24 et 32. Præterea quæri potest, an possit Angelus dici infinitus saltem secundum quid, scilicet in proprio genere, vel specie? Sed, ut dixi, a num. 25, hæc interrogatio non tam ad rem, quam ad modum loquendi spectat, utrumque vero ibi sufficienter tractavi, neque aliquid addendum occurrit.

3. *Secunda conclusio.*—*Non postulat Angeli essentia perfectiones omnes.*—Atque hinc colligere imprimis possumus, non pertinere ad perfectionem essentialem Angeli, ut omnes perfectiones entis in se contineat. Probatur,

quia hoc soli enti simpliciter infinito convenire potest. Nam perfectiones rerum in infinitum multiplicari, et augeri possunt; unde nisi in perfectione infinita simpliciter contineri non possunt. Ut autem hoc melius intelligatur, supponenda est vulgaris distinctio perfectionum entis, quædam enim dicuntur simpliciter simplices, quia nullam includent imperfectionem, et de se meliores sunt, quam omnes aliæ repugnantes illis, propter quod definiri solet perfectio simpliciter, quod in individuo entis melior sit ipsa, quam non ipsa. Aliæ vero sunt perfectiones non simpliciter, sed secundum quid, quæ tales dicuntur, quia non semper sunt meliores, quam oppositæ, seu quia vel supponunt imperfectionem, vel illam concludunt. Inter quas hoc est discrimen, quod priores formaliter inveniri debent in ente summe perfecto, posteriores vero satis est, quod eminenter contineantur, quia eo ipso, quod imperfectionem involvunt, vel oppositionem ad alias æquales perfectiones, non possunt formaliter requiri in omni ente undique perfecto, ut in superiori tomo, tractatu primo, libro 1, cap. 8, num. 11, et tractatu 3, libro 3, cap. 10, et disputat. 30 Metaphysicæ, sect. 1, a num. 8, declaravi.

4. Ulterius vero advertere oportet duobus modis posse substantiam aliquam includere, vel omnes, vel aliquas ex his perfectionibus. Primo ex vi solius essentiæ, præcise in sua substantia spectatæ: secundo per accidentia superaddita. Priori modo habet Deus omnem perfectionem formaliter, vel eminenter ex vi solius essentiæ, et substantiæ suæ, ut in dictis locis probavi: at vero Angeli cum nec a se sint, nec illimitatam habeant essentiam, non possunt illo modo omnem perfectionem essentialiter, seu per suam præcisam substantiam continere. Sed ex perfectionibus simpliciter illas tantum essentialiter includent, quæ ad completam naturam substantialem constituendam formaliter necessaria sunt, ut sunt esse naturam integram, id est, non per se ordinatam ad componendam aliam, et consequenter substantialem, viventem, intellectualem. Hæc enim prædicata perfectionem simpliciter important, ut ex illis definitione manifestum est: tamen quia sunt per se ordinata, ita ut posteriora per se supponant priora, et priora per se contrahantur, seu determinentur per posteriora, ideo in essentia finita limitata, et per specialem differentiam includuntur. Quædam vero sunt perfectiones simpliciter, quæ licet formaliter, et substantialiter creatis substantiis convenient,